

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

J.A. ve A.A. / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 80206/17)

KARAR

Madde 2 ve Madde 3 (usul yönünden) • Sınır dışı edilme (Irak) • Başvuranların ve çocuklarının, taleplerine ilişkin yeni bir ileriye etkili (*ex nunc*) değerlendirme yapılmaksızın geri gönderilmelerinin bir ihlal teşkil edecek olması • Yerel makamlar tarafından ilgili olgu ve olaylara ve başvuranlarla çocuklarının geri dönüşlerinde karşılaşacakları risklere ilişkin yapılan değerlendirmenin 2. ve 3 maddelerin gerekliliklerini karşılamaması

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

STRAZBURG

6 Şubat 2024

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2024. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

J.A. ve A.A. / Türkiye davasında,

Başkan

Arnfinn Bårdsen,

Hâkimler

Jovan Ilievski,

Pauliine Koskelo,

Saadet Yüksel,

Lorraine Schembri Orland,

Frédéric Krenç,

Davor Derenčinović

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire hâlinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

16 Ocak 2024 tarihinde yapılan kapalı müzakerelerin ardından,

Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde iki Irak vatandaşı olan J.A. ve A.A. tarafından, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine uyarınca, 18 Kasım 2017 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine Mahkeme'ye yapılmış olan bir başvuru (no. 80206/17) bulunmaktadır. Mahkeme, İç Tüzüğü'nün 47 § 4 maddesi uyarınca başvuranların isimlerinin gizli tutulmasına re'sen karar vermiştir.

2. Başvuranlar, İstanbul Barosuna bağlı Avukat E. Kafadar tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") ise kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuranların avukatı, 24 Kasım 2017 tarihinde, Mahkeme'den, İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidinin durdurulmasını talep etmiştir.

4. İhtiyati tedbir talebinin incelenmesinin ilk kez ertelenmesinin ve taraflardan daha fazla bilgi alınmasının ardından Mahkeme, 16 Şubat 2018 tarihinde, İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, başvuranların Mahkeme önündeki yargılama süresince Türkiye'den sınır dışı edilmemeleri gerektiğini Hükümete

bildirmeye karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, İ Tüzüğü'nn 41. maddesi uyarınca, başvurunun öncelikli olarak incelenmesine karar vermiştir.

5. Mahkeme, 6 Nisan 2018 tarihinde, başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidine ve şikâyetlerine ilişkin etkili başvuru yollarının bulunmadığına ilişkin şikâyeti Hkmete bildirmiştir.

GİRİş

6. Başvuru, başvuranların ve dört çocuklarının Irak'a sınır dışı edilme tehdidine ve hem idari makamların hem de mahkemelerin, başvuranların menşe ülkelerine geri gönderilmeleri hâlinde gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine maruz kalacakları iddiasıyla ilgili olarak uygun bir değerlendirme yapmadıkları iddiasına ilişkindir.

OLAYLAR

7. Başvuranlar 1971 ve 1984 doğumlu olup İstanbul'da ikamet etmektedirler.

8. Dava konusu olaylar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

I.BAşVURANLARIN TÜRKİYE'YE GELİşİ VE İDARİ GÖZETİM ALTINA ALINMALARI

9. Karı-koca olan başvuranlar, Sünni inancına sahip Irak vatandaşları olup mevcut başvurunun yapıldığı tarihte hepsi reşit olmayan dört çocukları bulunmaktadır.

10. Kendi beyanlarına göre başvuranlar, 2014 yılına kadar Irak'ın kuzeyindeki Ninova vilayetinde ("Ninua" veya "Ninewah" olarak da anılmaktadır) bulunan bir köyde yaşamışlardır. Irak güvenlik güçleri ile Irak ve şam İşlam Devleti ("İşİD" veya "İD" - Irak şam İşlam Devleti (DAEş) olarak da bilinmektedir) arasında devam eden silahlı çatışma sonucunda ve evlerinin DAEş tarafından bombalanmasının ardından Irak'tan ayrılarak 2 Mart 2014 tarihinde geçerli turist vizeleriyle İstanbul Atatürk Havalimanı zerinden Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Başvuranlar, 27 Mart 2014 tarihinde, Türkiye'de ikamet izni almak için başvuruda bulunmuşlardır.

11. 7 Temmuz 2014 tarihinde, ikamet izni randevuları için İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne gitmişler ve bunun üzerine yakalanmışlardır. Resmi kayıtlara göre, başvuranlar Türkiye'ye geldikten sonra, (i) hakkında adli işlem yapılan yabancı

kişiler ve (ii) genel güvenlik açısından tehlike arz eden kişiler oldukları gerekçesiyle haklarında iki giriş yasağı kararı alınmıştır.

12. Aynı tarihte İstanbul Valiliğı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 54/1-ı maddesi uyarınca, giriş yasaklarına rağmen Türkiye’ye girdikleri için başvuruların sınır dışı edilmesine karar vermiştir. Ayrıca, sınır dışı edilmeden önce idari gözetim altında tutulmalarına karar vermiştir. İddiaya göre, sınır dışı etme kararı başvurulara tebliğ edilmemiştir.

13. Başvuranlar 16 Temmuz 2014 tarihinde İstanbul Sulh Ceza Hâkimliğine başvurarak idari gözetim altına alınmalarının hukuka uygunluğuna itiraz etmiş ve serbest bırakılmalarını talep etmişlerdir. İstanbul 2. Sulh Ceza Hâkimliği, 25 Temmuz 2014 tarihli kararıyla söz konusu talebi reddetmiştir. Başvuranlar, 7 Ağustos 2014 tarihinde serbest bırakılmaları için ikinci bir talepte bulunmuşlardır. İstanbul 3. Sulh Ceza Hâkimliği, aynı tarihte başvuruların idari gözetim altında tutulmalarının hukuka uygun olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, ilk olarak, başvuruların idari gözetim altına alınmalarının 6458 sayılı Kanun’un 54/1-ı ve 57/2 maddelerine dayanılarak karar verildiğini (bk. aşağıdaki 21 paragraf), ancak gözetim altına alınmalarının neden bu gerekçelere dayandığını gösteren hiçbir kanıt sunulmadığını kaydetmiştir. Söz konusu mahkeme ayrıca, başvuruların yaşları dört ile dokuz arasında değişen dört çocuğı olduğunu da dikkate almıştır. İlâveten, başvuruların bu arada sığınma talebinde bulunduklarını ve bu taleplerin derdest olduğunu kaydetmiştir. İstanbul 3. Sulh Ceza Hâkimliği, söz konusu bulgulara dayanarak başvuruların serbest bırakılmalarına karar vermiştir. Sulh Ceza Hâkimliği, belirli bir adreste ikamet etme ve bildirimde bulunma görevleri gibi daha az kısıtlayıcı tedbirlerin idarenin takdirine bağılı olarak uygulanabileceğini belirtmiştir. Aynı tarihte daha sonra, başvurular, on beş gün içinde Türkiye’den çıkış yapmaları gerektiğine ilişkin karar doğrultusunda gözetim altından serbest bırakılmışlardır.

14. Dava dosyasındaki son bilgilere göre, başvurular halen serbest olup İstanbul’da ikamet etmektedirler.

II.BAŞVURANLARIN SINIR DIŞI EDİLME TEHDİDİNE İLİŞKİN YEREL MAHKEMELER ÖNÜNDEKİ YARGILAMALAR

15. Başvuranların avukatları, 19 Ağustos 2014 tarihinde, başvurular hakkında verilen sınır dışı kararının iptali için İstanbul İdare Mahkemesi'nde dava açmışlardır. Başvuranlar, devam eden iç çatışma, DAES'in başvuruların bölgesinde oluşturduğu özel tehdit ve DAES'in dini ve siyasi ideolojisine karşı olmaları göz önüne alındığında Irak'a sınır dışı edilme tehdidinin kendilerini gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine maruz bırakacağını ileri sürmüşlerdir. İddialarını dayanak olarak, Irak'ta DAES tarafından bombalandığı iddia edilen evlerinin fotoğrafları ve Yabancılar Şube Müdürlüğü İltica Büro Amirliği'ne yaptıkları sığınma başvurularının kopyaları da dâhil olmak üzere birkaç belge sunmuşlardır. Başvuranlar, diğer hususların yanı sıra, 6458 sayılı Kanun'un 55. maddesi uyarınca, Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde ölüm cezasına, işkenceye veya insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ceza veya muameleye maruz kalacakları konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalacaklarına dair ciddi emareler bulunması nedeniyle haklarında sınır dışı etme kararı alınmayacak kişiler arasında olduklarını ileri sürmüşlerdir.

16. İstanbul İdare Mahkemesi, 21 Ocak 2015 tarihinde, başvuruların talebini sadece Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan alınan bilgiye dayanarak reddetmiştir. Bu bilgiye göre başvurular, terör faaliyetlerine katılmak üzere Türkiye üzerinden Suriye'deki çatışma bölgelerine giriş yapabilecek kişiler olarak değerlendirilmiştir. İstanbul İdare Mahkemesi, bu bilgiye dayanarak, başvuruların Türkiye'den sınır dışı edilmelerine ilişkin idari kararın hukuka uygun olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme, başvuruların nihayetinde Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde gerçek bir kötü muamele veya ölüm riskine maruz kalacakları yönündeki iddialarını değerlendirmemiştir. İdari makamlar tarafından başvuruların iddialarına ilişkin olarak yapılan beyanlar, zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle dava dosyasına alınmamış ve bu nedenle başvuranlara tebliğ edilmemiştir.

17. Başvuranlar, 4 Mart 2015 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuş ve İdare Mahkemesi de dâhil olmak üzere ulusal makamların, Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine

maruz kalacakları yönündeki iddialarına ilişkin yeterli bir inceleme yapma yükümlülüklerini yerine getirmediklerinden şikâyetçi olmuşlardır. Bu bağlamda, Irak'ta DAESH kontrolündeki bölgede yaşayan bir aile olarak, devam eden silahlı çatışma ve DAESH'in oluşturduğu mevcut tehdit nedeniyle zulüm görme riski nedeniyle hayatlarından endişe ettiklerini ve kaçmak zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca hem DAESH hem de Irak Hükümeti ile olan uyuşmazlıklarından bahsetmişlerdir. Dava dosyasına, DAESH tarafından bombalandıktan sonra yıkılan ve kendilerine ait olduğu iddia edilen bir evin birkaç fotoğrafını sunmuşlardır. Başvuranlar ayrıca, özellikle idari makamlar tarafından İstanbul İdare Mahkemesi'ne sunulan bilgi ve belgelere erişememeleri nedeniyle, şikâyetleriyle ilgili olarak etkili bir iç hukuk yoluna sahip olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, tedbir talebi yoluyla sınır dışı edilmelerinin durdurulmasını talep etmişlerdir.

18. Anayasa Mahkemesi, 27 Mart 2015 tarihinde, başvuranların tedbir talebini kabul etmiştir. Sınır dışı kararının yasal dayanağı olan giriş yasağının, başvuranların Türkiye'ye girişlerinden sonra getirilmiş olmasını ve Irak'ta devam eden silahlı çatışmayı göz önünde bulundurarak, başvuranların, Irak'a sınır dışı edilme tehdidi nedeniyle yaşamlarına ya da maddi veya manevi bütünlüklerine yönelik acil ve ciddi bir risk bulunduğu dair savunulabilir bir iddianın temelini oluşturduklarına karar vermiştir. 17 Eylül 2015 tarihinde, tedbir kararını re'sen üç ay daha uzatmıştır.

19. Anayasa Mahkemesi, 1 Mart 2017 tarihli genel kurul kararında, başvuranların iddialarının açıkça dayanaktan yoksun olmadığını tespit etmiş ve oybirliğiyle başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, altıya karşı dokuz oyçokluğuyla, başvuranların Anayasa'nın 17. maddesi (işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı) kapsamındaki haklarının sınır dışı etme kararının bir sonucu olarak ihlal edilmediğine esas yönünden karar vermiştir. Çoğunluk, yerel makamların, başvuranların Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları iddiasına ilişkin bir değerlendirme yapmadıklarını açıkça belirtse de başvuranların kendi kişisel durumlarına ilişkin tatmin edici bir açıklama yapmaları gerektiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, Irak'taki genel

güvenlik ve insani durumu ve başvuruların Irak'tan ayrılma zamanlamasını göz önünde bulundurarak, başvuruların Irak'a sınır dışı edilmeleri hâlinde insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalacakları yönündeki korkularının haklı gerekçelere dayandığını değerlendirmiştir. Ancak, haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusunun varlığının, her zaman gerçek bir zulüm riskinin varlığına ilişkin savunulabilir bir iddiaya karşılık gelmediğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre, somut davada başvurular bu tür savunulabilir bir iddia ortaya koyamamışlardır. Zira başvurular, gerek Irak'taki asıl ikamet yerleri veya bölgeleri gerekse sunulan fotoğraflardaki evin aslında kendilerine ait olduğu iddiaları hakkında mahkemeye yeterli kanıt veya bilgi sunmamışlardır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Irak'taki genel güvenlik ve insani durumla ilgili uluslararası kaynaklara göre, DAESH'in ülkenin sadece belirli bölgelerinde etkili kontrole sahip olduğunu ve Irak Hükümeti tarafından kontrol edilen diğer bölgelerde güvenliğin sağlandığını vurgulamıştır. Son olarak, başvuruların Irak Hükümetiyle olan "uyuşmazlıklarına" ilişkin beyanları, mahiyeti bilinmeyen bu uyuşmazlığın, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalacaklarına dair gerçek bir risk oluşturduğunu ileri sürmedikleri için bu hususta ayrıca bir inceleme yapılmasını gerektirmemiştir.

20. Karşı oy kullanan hâkimler, başvuruların ayrıca inceleme gerektiren makul ve savunulabilir iddialar ortaya koyduklarını değerlendirmiştir. Bu sonuca varırken azınlık, başvuruların fotoğraflarla desteklenen iddialarının, uluslararası örgütlerin raporlarında açıklanan Irak'taki genel güvenlik durumunu ve başvuruların Irak'tan ayrılış zamanlamasını ve DAESH'in yarattığı artan tehdit nedeniyle ülke dışına yaşanan kitlesel göç dalgalarıyla aynı döneme denk gelmesinin bütüncül etkisini göz önünde bulundurmıştır. Ayrıca, oybirliğiyle şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesine rağmen, daha sonra başvuruların savunulabilir iddialar ileri sürememeleri nedeniyle ihlal olmadığına karar verilmesindeki tutarsızlığa işaret etmişlerdir. Söz konusu hâkimlerin görüşüne göre çoğunluk, tedbir kararı verilirken haklı bulunan iddiaların daha sonra neden savunulabilir bulunmadığını gösteren herhangi bir neden ileri sürmemiştir. Azınlık daha sonra başvuruların şikâyetlerinin esasını incelemeye devam etmiş ve yerel makamların, başvuruların Irak'a sınır dışı edilmeleri hâlinde gerçek bir kötü

muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları iddiasına ilişkin bir değerlendirme yapma yönündeki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemiş olmaları nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesi kapsamındaki haklarının usul yönünden ihlal edildiğini belirtmiştir.

İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

I.İÇ HUKUK

21. Söz konusu tarihte ilgili iç hukuka ilişkin açıklamalar, *G.B. ve Diğerleri/Türkiye* (no. 4633/15, §§ 42-44, 17 Ekim 2019) kararında bulunabilir. 6458 sayılı Kanun'un ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

Sınır dışı etme kararı alınacaklar

Madde 54

“(1) Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

...

ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler

...”

Sınır dışı etme kararı alınmayacaklar

Madde 55

“(1) 54 üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar,

...”

Sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi

Madde 57

“...

(2) Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır. Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince geri gönderme merkezlerine kırk sekiz saat içinde götürülür.

...”

II. İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER

22. Irak'taki genel güvenlik ve insan hakları durumu, ülke içinde yer değiştirme ihtimali hakkında kapsamlı ülke bilgileriyle birlikte 2016 öncesi döneme ilişkin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) ilgili kılavuz ilkeleri ve diğer belgeler *J.K. ve Diğerleri/İsveç* ([BD] no. 59166/12, §§ 30-46 ve 52-54, 23 Ağustos 2016) kararında bulunabilir. 2016 sonrası döneme ilişkin bilgiler, *D ve Diğerleri/Romanya* (no. 75953/16, §§ 46-53, 14 Ocak 2020), *A.S./Belçika* ((k.k.), no. 68739/14, §§ 38-43, 19 Eylül 2017) ve *K.S./İsveç* ((k.k.), no. 31827/18, 16 Aralık 2020) kararlarında bulunabilir.

23. Aşağıda verilen bilgiler, yerel makamların başvuranlarla ilgili değerlendirmelerini yaptıkları döneme tekabül eden 2016 sonrasındaki döneme ilişkin durumla birlikte Irak'taki en son gelişmelerle ilgili olarak Mahkeme'nin kendiliğinden elde ettiği ek belgelere ilişkindir.

A. Başvuranların iddialarının yerel makamlar tarafından değerlendirildiği döneme ilişkin gelişmeler

1. Birleşmiş Milletler Belgeleri

24. 14 Kasım 2016 tarihinde yayınlanan ve *J.K. ve Diğerleri/İsveç* (yukarıda anılan) davasında atıfta bulunulan BMMYK'nın önceki tutumu belgesinin yerini alan BMMYK'nın Irak'a geri dönüşlere ilişkin tutumu aşağıdaki gibidir (dipnotlar çıkarılmıştır):

“...

BMMYK'nın Geri Dönüşlere İlişkin Tutumu

47. Mevcut koşullar altında BMMYK Devletlere, Irak'ın askeri harekâttan etkilenen, DAES'ten geri alındıktan sonra kırılğan ve güvensiz kalan ya da DAES'in kontrolü altında bulunan bölgelerinden gelen Iraklıları zorla geri göndermekten kaçınmaları çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası koruma talepleri reddedilen kişiler de dâhil olmak üzere, bu kişiler gerek kendi yerleşim alanlarına gerekse ülkenin diğer bölgelerine geri gönderilmemelidir. Bu bölgelerden gelen pek çok Iraklının 1951 Sözleşmesi mülteci statüsüne yönelik kriterleri karşılaması muhtemeldir. 1951 Mülteci Sözleşmesi kriterlerinin uygulanmadığı tespit edildiğinde, ilgili bölgesel belgelerde veya tamamlayıcı koruma türlerinde yer alan daha geniş mülteci kriterlerinin uygulanması muhtemeldir. Bireysel davanın profiline bağlı olarak, kapsam dışı bırakma hususlarının incelenmesi gerekebilir.

48. Karar mercilerinin bir dâhili kaçış veya yer değiştirme alternatifinin mevcudiyetini değerlendirdiği durumlarda, belirli bir yer değiştirme bölgesini tespit etme ve bu yerle

ilgili olarak önerilen yer değiştirme alternatifinin uygunluk ve makullük gerekliliklerinin karşılandığını gösterme yükümlülüğü karar mercilerine aittir. Büyük ölçekli ülke içi yerinden edilme, ciddi bir insani kriz, artan toplumlar arası gerilimler, ülkenin hemen hemen her yerinde erişim/ikamet kısıtlamaları ve bu bölgelerin DAES'ten geri alınmasının ardından UYEK'lerin [uluslararası yerinden edilmiş kişiler] menşe bölgelerine zamanından önce dönmeleri için uygulanan baskının arttığı mevcut koşullarda BMMYK, Devletlerin Irak'tan gelen kişileri bir dâhili kaçış veya yer değiştirme alternatifinin uygulanabilirliğine dayanarak uluslararası korumadan mahrum bırakmasını uygun görmemektedir. Dâhili kaçış veya yer değiştirme alternatifi yalnızca, bireyin önerilen yer değiştirme bölgesine yasal olarak erişebileceği ve orada kalabileceği, orada yeni bir ciddi zarar riskine maruz kalmayacağı ve önerilen bölgede yakın aile bağları olduğu ve ailenin bireyi desteklemeye istekli ve muktedir olduğu istisnai durumlarda mevcut olacaktır. Ülkenin pek çok yerinde, özellikle de çok sayıda yerinden edilmiş kişinin yaşadığı bölgelerdeki zor insani koşullar göz önünde bulundurulduğunda, kendileri de ülkesinde yerinden edilmiş durumda olan aile üyelerinin bu tür bir destek sağlayabilecekleri genellikle düşünülmemektedir. ...”

25. BM Genel Sekreteri'nin 2233 (2015) sayılı kararın 7. paragrafı uyarınca Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 27 Nisan 2016 tarihli üçüncü rapor (S/2016/396), Birleşmiş Milletler Irak Yardım Misyonu'nun (UNAMI) görevlerini yerine getirme yolunda kaydettiği ilerlemeyle ilgili olarak, diğer hususların yanı sıra, aşağıdaki hususları içermektedir:

“...

18. Rapor döneminde Irak'taki güvenlik durumu büyük ölçüde istikrarsız kalmıştır. Askeri açıdan ise, Hükümet yanlısı güçler DAES ile mücadelede daha fazla başarı elde etmeye devam etmiştir... Selahaddin ve Ninova vilayetlerinde DAES'ten kurtarılan bölgeler üzerindeki Hükümet kontrolü de perçinlenmiştir.

...

20. DAES'ten kurtarılan bölgelerdeki güvenlik durumu, terörist, mezhepsel, toplumlar arası ve kriminal şiddet nedeniyle zorlu olmaya devam etmektedir.

...

41. Iraklılar silahlı çatışmalardan, şiddet eylemlerinden ve terörizmden etkilenmeye devam etmektedir. UNAMI, 27 Ocak - 31 Mart 2016 tarihleri arasında en az 3.418 sivil kayıp (1.039 ölü ve 2.379 yaralı) kaydederek, ülkede Ocak 2014'te başlayan şiddet ve silahlı çatışmaların artmasından bu yana toplam sivil kayıp sayısını en az 62.656'ya (21.272 ölü ve 41.384 yaralı) yükseltmiştir.

42. Rapor döneminde, birçoğu DAES tarafından üstlenilen asimetrik ve terörist saldırılarda artış yaşanmış ve bu saldırılar çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

...

44. UNAMI, DAEŞ tarafından kendi ideolojisine ya da yönetimine karşı olanların kaçırıldığına, öldürüldüğüne ve zulme uğradığına dair raporlar almaya devam etmiştir.

45. DAEŞ kontrolündeki bölgelerde yaşam koşullarının kötüleştiğine dair raporlarla birlikte sivillerin kaçmaya çalıştıkları için DAEŞ tarafından öldürülmeye devam ettiğine dair raporlar da alınmaktadır...

...

55. Güvenlik durumu, insani yardım ve korumayı etkileyen en önemli faktör olmaya devam etmektedir. Enbar, Ninova, Selahaddin ve Kerkük vilayetlerinin yanı sıra Erbil'in güneyi de aktif çatışmalardan etkilenmeye devam etmektedir. ... Şiddetten kaçan siviller genellikle çatışmanın tarafları tarafından mağdur edilmekte, kontrol noktalarında tutulmakta, güvenli bölgelere girmeleri ve Kerkük ve Ninova vilayetlerindeki Nazrava ve Garmava kampları da dâhil olmak üzere bazı kamplarda serbestçe hareket etmeleri engellenmektedir. ...

...”

26. BM Genel Sekreteri'nin 2299 (2016) sayılı karar uyarınca Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 11 Temmuz 2017 tarihli raporunda (S/2017/592), UNAMI'nin görevlerini yerine getirme yolunda kaydedilen ilerlemeyle ilgili olarak “İnsan hakları alanındaki gelişmeler ve faaliyetler” başlığı altında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

“...

44. Silahlı çatışma, terörizm ve şiddet eylemleri sivillere zarar vermeye devam etmiştir. 23 Mayıs ve 11 Haziran 2017 tarihleri arasında en az 445 sivil erkek, kadın ve çocuğun öldürülmesi ve en az 326 sivilin yaralanmasıyla birlikte, silahlı çatışmaların başladığı Ocak 2014'ten bu yana Irak'ta meydana gelen toplam sivil kayıp sayısı en az 82.365'e (28.938 ölü ve 53.427 yaralı) ulaşmıştır.

45. DAEŞ'ten kurtarılan sivillerin sayısı arttıkça örgütün insan hakları ihlallerinin mahiyeti de ortaya çıkmaktadır. UNAMI, DAEŞ tarafından işlenen ciddi ve sistematik uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ve ağır insan hakları ihlallerine işaret eden çok sayıda rapor almıştır. Örgüt sivilleri, sivil altyapıyı ve özel evleri kalkan olarak kullanmaya devam etmiş ve doğrudan sivilleri hedef alan organize terör faaliyetleri yürütmüştür. ...

...

47. DAEŞ, Irak güvenlik güçleri tarafından geri alınan bölgelerde bombardıman ve silahlı insansız hava araçları da dâhil olmak üzere sivilleri hedef almaya devam etmiştir. ...

48. DAESH, Irak güvenlik güçleriyle işbirliği yapmakla ve kontrolü altındaki bölgelerden kaçmaya çalışmakla suçladığı sivilleri cezalandırmaya devam etmiştir. ...

...

66. Irak'taki Birleşmiş Milletler, programlarını ve faaliyetlerini program kritikliğine dayalı olarak uygulamak için yüksek riskli ve istikrarsız bir güvenlik ortamında çalışmaya devam etmektedir... Ninova vilayeti ve özellikle Musul çatışmanın merkezinde yer almaya devam etmekte, bu da çok sayıda kişinin yerinden edilmesine ve insani ihtiyaçların artmasına neden olmaktadır...

...”

27. UNAMI'nin Temmuz-Aralık 2017 dönemini kapsayan Irak'taki İnsan Hakları Raporu'nun ilgili bölümlerinde Irak'la ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

"...rapor döneminde, Irak Hükümeti ile Hükümet yanlısı güçler ve DAESH arasındaki iç silahlı çatışma Irak'ta şiddet ve terörizmi arttırmaya ve geniş bir yelpazedeki insan haklarını etkilemeye devam etmiştir.

Siviller devam eden şiddet olaylarından zarar görmeye devam etmiş; rapor döneminde etkilenenlerin (ölü ve yaralı) sayısı 2.373'e ulaşmıştır. 2017'deki toplam kayıp sayısı 8.079 olup, Haziran 2014'ten 2017 sonuna kadar toplam kayıp sayısı 85.123'e ulaşmıştır. Bu rakamlar mutlak asgari olarak kabul edilmelidir...

Enbar ve Ninova vilayetleri de dâhil olmak üzere, daha önce DAESH tarafından kontrol edilen bölgelerde toplu mezarlar bulunmaya devam etmiştir. 29 Ocak 2018 tarihi itibarıyla, Haziran 2014'ten bu yana Irak'ta en az 115 toplu mezar bulunmuş olup, en fazla toplu mezar 39 mezar ile Ninova vilayetinde bulunmuştur...

...

9 Aralık'ta Irak Güvenlik Güçlerinin (IGG) Irak-Suriye sınırında tam kontrolü yeniden sağlamasının ve batı Ninova ve Enbar vilayetlerindeki geniş çöl alanlarını temizlemesinin ardından Başbakan Haydar el-İbadi, Irak Şam İslam Devleti (DAESH) karşısında nihai zafer ilan etmiştir. Ancak Temmuz ayından Aralık ayına kadar DAESH, Irak'ın bazı bölgelerinde kontrolü kaybetmesiyle, sivil kayıplara neden olmak ve halkı terörize etmek için kasıtlı olarak sivilleri hedef almaya devam etmiştir. ...”

2. *Uluslararası Af Örgütü'nün Raporları*

28. Uluslararası Af Örgütü, Ocak 2016'da yayınladığı “Sürgün Edilenler ve Mülklerinden Mahrum Bırakılanlar: Kuzey Irak'ta Zorla Yerinden Edilme ve Kasıtlı Yıkım” başlıklı raporunda, özellikle barınma, arazi ve mülkiyet hakları ve yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak bölgedeki durumun genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Rapor, Kuzey Irak'ta yaşayanların zorla yerlerinden

edilmeleri ve sivillere ait ev ve mülklerin hukuka aykırı bir şekilde tahrip edilmesinin münferit olaylar olmadığına işaret etmektedir.

29. Uluslararası Af Örgütü, 18 Ekim 2016 tarihinde “DAEŞ’in Suçları İçin Cezalandırılanlar - Milisler ve Hükümet Güçleri Tarafından Kötü Muameleyle Maruz Kalan Yerinden Edilmiş Iraklılar” başlıklı bir rapor daha yayınlamış ve diğer hususların yanı sıra aşağıdaki hususlara dikkat çekmiştir:

“... Yerlerinden edilenlerin birçoğu, kasaba ve köyleri DAEŞ’in kontrolü altında ya da cephe hattında olduğu için evlerine dönemiyor; diğerlerinin ise evleri DAEŞ tarafından ya da çatışmalarda veya bölgeleri yeniden ele geçiren taraflarca yıkıldığı için geri dönecek bir şeyleri bulunmamaktadır. Diğerleri DAEŞ’ten geri alınan bölgelerdeki ya da yakınlarındaki evlerine dönememiş ve güvenli bir şekilde geri dönme ihtimali pek çok kişi için hâlâ uzaktır. DAEŞ’ten toprakların geri alınmasına, genellikle kolektif olarak DAEŞ’i destekledikleri veya DAEŞ ile işbirliği yaptıkları düşünülen Sünni topluluklara yönelik intikam saldırıları eşlik etmiştir. HSG [Halk Seferberlik Güçleri] milisleri ve bazı durumlarda güvenlik güçleri, DAEŞ tarafından işlenen menfur suçların intikamını almak için yüzlerce Sünni erkeği öldürmüş, zorla kaybetmiş ve işkence etmiş ve bu suçları Sünni toplulukları zorla yerlerinden etmek veya çatışmalardan kaçan yerinden edilmiş Sünni kişilerin evlerine dönmelerini engellemek için bir bahane olarak kullanmıştır. ...”

B. Irak’taki son gelişmeler

1. Genel güvenlik durumu

30. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı Terörle Mücadele Bürosu, Irak’ta Terörizme Dair 2021 Ülke Raporu’nda şu ifadelerle yer vermiştir:

“... DAEŞ, kapasitesi ciddi ölçüde azalmış olsa da, özellikle Irak Güvenlik Güçlerinin (IGG) sınırlı varlık gösterdiği kuzey ve batı kırsal bölgelerinde operasyonlar düzenlemeye devam etmiştir. DAEŞ, Enbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerinde, özellikle de Peşmerge ve IGG tarafından sık sık devriye gezilen bu bölgeler arasındaki boşluklarda yeniden zemin bulmaya denemiştir. ...”

31. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, Irak’taki İnsan Hakları Uygulamalarına ilişkin 2022 Ülke Raporu’nda diğer hususların yanı sıra şunları kaydetmiştir:

...Çatışmayla Bağlantılı Kötü Muameleler

“DAEŞ, ülkedeki toprak kaybına rağmen, kötü muameleler ve zulümlerin başlıca faili olmaya devam etmiştir. Geriye kalan savaşılar, güvenlik güçlerine ve topluluk liderlerine karşı keskin nişancı saldırıları, pusular, adam kaçırma ve öldürme eylemleri gerçekleştiren uyuyan hücreler ve saldırı timlerinden harekete geçmiştir. Bu

J.A. ve A.A. / TÜRKİYE KARARI
kötü muameleler, özellikle Enbar, Bağdat, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin Vilayetlerinde görülmüştür. ...”

32. BM Genel Sekreteri’nin 2631 (2022) sayılı ve 11 Mayıs 2023 tarihli kararı (S/2023/340) uyarınca UNAMI’nin görevinin yerine getirilmesine yönelik kaydedilen ilerlemeyle ilgili olarak Güvenlik Konseyi’ne sunduğu raporda diğer hususların yanı sıra aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

“...

Güvenlik durumu

16. DAESH başta Enbar, Bağdat, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerinde olmak üzere asimetrik saldırılar düzenlemeye devam ederken, Irak güvenlik güçleri de DAESH’in faaliyetlerine karşılık olarak terörle mücadele operasyonlarını sürdürmüştür. 4 Şubat’tan 19 Nisan’a kadar çoğu Irak güvenlik güçlerini hedef alan 96 saldırı DAESH’le bağlanmıştır. 2022’nin ilk çeyreğindeki 188 saldırıya kıyasla 2023’ün ilk çeyreğinde DAESH’le bağlantılı bulunan toplam 92 saldırı, Irak’ın Aralık 2017’de DAESH’e karşı zafer ilan etmesinden bu yana bildirilen en düşük üç aylık rakam olup son yıllarda örgütle bağlantılı bulunan saldırılardaki genel düşüşün bir göstergesidir. ...”

33. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı’nın Irak’taki güvenlik durumuna ilişkin Kasım 2022 tarihli Ülke Politikası ve Bilgi Notu (1 Ağustos 2023 tarihinde güncellenmiştir) (dipnotlar çıkarılmıştır) aşağıdaki gibidir:

“...

2.4 Risk

2.4.1 Genel olarak, Selahaddin vilayetindeki Beyci’nin kuzeyindeki dağlık bölge hariç olmak üzere, Irak genelinde ayırım gözetmeyen şiddet olaylarının bir sonucu olarak bir kişinin ciddi ve bireysel bir zarar tehdidiyle karşı karşıya kalması muhtemel değildir. Ancak, daha önce DAESH tarafından kontrol edilen bölgelere (Enbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetleri) geri dönen bir kişinin ciddi bir zararla karşı karşıya olup olmadığı, birtakım faktörü dikkate alan, olaya duyarlı, değişken ölçekli bir değerlendirme gerektirecektir. Tüm vakalar kendi gerçeklerine göre değerlendirilmeli ve ciddi bir zarar riski olduğunu gösterme yükümlülüğü kişiye ait olmalıdır. ...

2.4.4. Irak’ın bazı bölgelerinde Hükümet güçleri, çeşitli milisler ve [İŞİD] DAESH’in bakiyelerinin dâhil olduğu bir iç silahlı çatışma yaşanmaya devam etmektedir. DAESH’in 2017 sonunda askeri olarak yenilgiye uğratılması ve bunun sonucunda doğrudan ve dolaylı şiddetin seviyesinin azalmasının ardından, iç silahlı çatışmanın yoğunluğu, genel bir mesele olarak, Irak’a geri dönen herhangi bir sivilin yalnızca orada bulunması nedeniyle ciddi zarara yol açacak ayırım gözetmeyen şiddete maruz

J.A. ve A.A. / TÜRKİYE KARARI

kalma konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için önemli gerekçeler oluşturacak ölçüde değildir...

Yukarıdaki genel sonucun tek istisnası, Selahaddin vilayetindeki Beyci'nin kuzeyindeki küçük dağlık bölgedir. DAESH, bölgede doktrinsel kontrol sağlamaya devam etmekte olup ayırım gözetmeyen şiddet riski genel bir mesele olarak [ikincil korumayı] devreye sokacak düzeydedir...

2.4.7 Bununla birlikte, Silahlı Çatışma Yeri ve Olay Verileri Projesi (ACLED) tarafından belgelenen ve çatışmalar, uzaktan patlamalar, protestolar, ayaklanmalar ve genel olarak sivillere yönelik şiddeti içeren güvenlik olaylarının sayısı 2022'de 2021 yılına kıyasla artmış olsa da (2.753 olay) - 2021'e kıyasla en yüksek sayı kuzeydeki Duhok, Ninova ve Erbil vilayetleri ile Bağdat'ta olmak üzere - 2016 ve 2017'de yaşanan sayıların çok altında kalmıştır.

Ayırım gözetmeyen şiddetin genel düzeyini gösteren sivil ölümleri de tüm vilayetlerde devam etmekte olup en yüksek rakamlar Bağdat, Diyala, Ninova ve Maysan'da görülmektedir. Ancak ACLED verileri, 2022 yılının Ocak-Temmuz ayları (213) ile karşılaştırıldığında, 2021 yılında 537 ile benzer seviyelere işaret etmektedir. Ölenlerin sayısı toplam nüfus içinde çok küçük bir oran olarak kalmaya devam etmekte olup 2014 ile 2017 yılları arasında Hükümet güçleri ile DAESH arasında yaşanan yoğun çatışma dönemine kıyasla önemli ölçüde düşük kalmaktadır. ...

2.4.9 Üst Mahkeme [(Göçmenlik ve İltica Dairesi), [2022] UKUT 110 (IAC)] davasında, ... bir bireyin daha önce tartışmalı olan bölgelerden birine (Enbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetleri) geri gönderilmesinin [Vasıf Yönergesinin] 15(c) maddesine aykırı olup olmayacağına ilişkin [değerlendirmenin] ... aşağıdaki faktörleri ve özellikleri dikkate alması gerektiğine karar vermiştir:

- Irak Hükümeti'ne, Kürt Bölgesel Yönetimi'ne veya yerel güvenlik aktörlerine muhalefet veya eleştiri,
- Söz konusu bölgede azınlıkta olan veya o bölgeyi fiilen kontrol etmeyen ulusal, etnik veya dini bir gruba mensup olmak,
- LGBTİ bireyler, İslami geleneklere uymayanlar ve varlıklı ya da Batılılaşmış bireyler,
- İnsani yardım veya sağlık personeli ve Batılı kuruluşlar veya güvenlik güçleriyle ilişkili olanlar,
- Gerçek aile desteğinden yoksun kadınlar ve çocuklar ve
- Engelli bireyler...

2.4.11 [Üst Mahkeme] ayrıca "DAESH ile fiili ilişkisi olan veya bir ilişkisi olduğu düşünülen kişilerin Irak genelinde daha fazla risk altında olabileceğine" karar vermiştir. DAESH'in aktif olarak varlığını sürdürdüğü bölgelerde, yerel ya da ulusal Hükümet ya da güvenlik mekanizmalarıyla mevcut kişisel ilişkisi olanların daha fazla risk altında olması muhtemeldir". ...

...”

34. Avrupa Birliği Sığınma Ajansı (EUAA) tarafından 29 Haziran 2022 tarihinde yayınlanan Irak Ülke Rehberinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir (dipnotlar çıkarılmıştır):

“...

1.4. Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ)

DAEŞ, Irak'ta önemli bir bölgeyi kontrol etmişti ancak Aralık 2017'de askeri olarak yenilgiye uğratıldığı ilan edilmiştir. DAEŞ'i ortadan kaldırmaya yönelik askeri harekât örgütün operasyonel kabiliyetlerini önemli ölçüde azaltmıştır ve DAEŞ askeri yenilgisinden bu yana Irak'ta toprak kontrolü sağlayamamış ancak daha geleneksel bir isyancı grup olarak faaliyet göstermeye devam etmektedir. ... DAEŞ, Irak'ta hiçbir bölgeyi kontrol etmemektedir. Grubun halen aktif olduğu ancak güvenlik ve istikrarı tehdit edebilecek yeterli savaş kabiliyetine sahip olmasına rağmen çok zayıf olduğu bildirilmektedir. ...

Irak'ta ayırım gözetmeksizin uygulanan şiddet

Ayırım gözetmeksizin şiddetin yaşandığı bölgelerde ise bu durum yüksek düzeyde değildir ve dolayısıyla bölgeye geri gönderilen bir sivilin Madde 15(c) QD [Vasıf Yönergesi] anlamında ciddi bir zarar görme riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için esaslı gerekçeler göstermek amacıyla daha yüksek düzeyde münferit unsurlar gerekmektedir. Bu bölgeler, Enbar, Bağdat, Erbil, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerini kapsamaktadır. ...

Ninova

Göstergelere bakıldığında, Ninova vilayetinde ayırım gözetmeyen şiddet olaylarının yaşandığı, ancak bunun yüksek düzeyde olmadığı sonucuna varılabilmektedir. Bu doğrultuda, bölgeye geri gönderilen bir sivilin Madde 15(c) QD anlamında gerçek bir ciddi zarar riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli gerekçeler göstermek için daha yüksek düzeyde bireysel unsurlar gerekmektedir. ...

...”

2. Irak'a geri dönüşler ve ülke içinde yer değiştirme

35. BMMYK, Kasım 2022'de yayınladığı ve Iraklıların önerilen ülke içi yer değiştirme bölgelerine yasal olarak erişebilme ve kalıcı olarak yerleşebilmelerini değerlendiren İlgili Menşe Ülke Bilgileri'nde, diğerlerinin yanı sıra, şunları kaydetmiştir (dipnotlar çıkarılmıştır):

...

II. Erişim Gereklilikleri

“Federal Irak:

J.A. ve A.A. / TÜRKİYE KARARI

Bir bireyin kontrol noktalarından geçebilmesi ve önerilen yeniden yerleştirme alanına kabul edilebilmesi için geçerli kimlik belgelerine (CSID/UNID [Sivil Statü Kimlik Kartı/Birleşik Kimlik Kartı], vatandaşlık belgesi veya pasaport gibi) sahip olması gerekecektir. Vilayet, ilçe ve şehir giriş kontrol noktalarında güvenlik taramaları devam etmektedir.

Ek olarak, bazı bölgelerde sponsorluk gereklilikleri uygulanmaya devam etmektedir. Bu da pratikte, bireyin önerilen yer değiştirme bölgesinde ikamet eden ve bireyin güvenlik riski oluşturmayacağını garanti ederek sponsor olarak hareket etmeye istekli birini tanıması gerektiği anlamına gelmektedir.

1) Sponsorluk Gerekliliği Olmayan Vilayetler

Federal Hükümetin kontrolü altındaki çoğu vilayet / ilçe giriş şartı uygulamamaktadır. Bunlar arasında El-Enbar, Babil, Bağdat, Basra, Dikar (istisnalar hariç), Diyala (istisnalar hariç), Kerbela, Kerkük, Misan, Müsenna, Necef, Ninova (istisnalar hariç), Kadisiye ve Vasıt Vilayetleri bulunmaktadır. ...

...”

3. *Sünni Arapların ve DAEŞ ile bağlantılı olduğu düşünülen kişilerin durumu*

36. EUAA tarafından 29 Haziran 2023 tarihinde yayımlanan Irak’a ilişkin 2022 Ülke Rehberinde diğer hususların yanı sıra aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

“...

2.1 DAEŞ ile bağlantılı olan/olduğu düşünülen kişiler

...

İnsanların kontrol noktalarında kimlik belgeleri taşımadıkları için tutuklandıkları bildirilmiştir. Ordu ve güvenlik güçlerinin DAEŞ’in kontrolündeki bölgelerden belgesiz ayrılan erkeklerin ve erkek çocuklarının DAEŞ’le bağlantılı olduklarını ve bu nedenle kimliklerini gizlemeye çalıştıklarını düşündükleri bildirilmiştir. Bildirildiğine göre, binlerce erkek tutuklandıktan sonra ortadan kaybolmuştur. ...

...

Risk Analizi

DAEŞ ile bağlantılı olan/olduğu düşünülen bireyler söz konusu olduğunda, genel olarak, söz konusu bireylerin tüm güvenlik aktörlerinin öncelikli hedefi olması sebebiyle, haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusu kanıtlanabilir.

DAEŞ ile bağlantılı olan/olduğu düşünülen aile üyeleri için, başvuranın zulme maruz kalması hususunda makul sayılabilecek bir ihtimal olup olmadığına ilişkin bireysel değerlendirmede, aile durumu (örneğin bekâr veya dul kadın, kadın hane reisi, annesi

bekâr veya dul ve/veya babası yabancı, ölü veya kayıp olan çocuk), aşiret bağlantısı, kökeni gibi riski etkileyen koşullar dikkate alınmalıdır. ...

...

2.2 Sünni Araplar

...

DAEŞ üyeleriyle aile bağlarının olması veya olduğunun düşünülmesi, kökenleri ve kaçış zamanı, aşiret, isim vb. gibi bazı bireysel faktörler, Sünni Arapların DAEŞ ile bağlantılı olduklarının düşünülmesine sebep olabilir.

DAEŞ ile bağlantılı olduğu düşünülen Sünni Arapların maruz kalabileceği eylemler, zulüm anlamına gelecek kadar ağır niteliktedir (örneğin keyfi tutuklama, idam cezası, işkence). ...

Mevcut bilgiler, bir kişinin sadece Sünni Arap olmasının normalde sağlam temellere dayanan bir zulüm korkusuna yol açmayacağını göstermektedir. Başvuranın zulümle karşı karşıya kalması için makul seviyede bir ihtimal olup olmadığına ilişkin bireysel değerlendirmede, köken, aşiret, yaş, cinsiyet vb. gibi riski etkileyen koşullar dikkate alınmalıdır.

...”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I.BAŞVURANLARIN IRAK'A SINIR DIŞI EDİLME TEHDİDİ NEDENİYLE SÖZLEŞME'NİN 2 VE 3. MADDELERİNİN TEK BAŞLARINA VE 13. MADDE İLE BİRLİKTE İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

37. Başvuranlar, sığınma taleplerine ilişkin uygun bir değerlendirme yapılmaksızın Irak'a sınır dışı edilmelerinin, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlali anlamına geleceğinden şikâyetçi olmuşlardır. Başvuranlar ayrıca, 6. madde uyarınca, idari makamlar tarafından yerel mahkemelere sunulan bilgi ve belgelere erişemediklerinden ve idari makamların, Irak'a sınır dışı edilmeleri hâlinde Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerine aykırı bir muameleye maruz kalma riskinden korkmaları için önemli gerekçeler bulunduğu yönündeki iddialarını gerektiği gibi incelemediklerinden şikâyetçi olmuşlardır.

38. Başvuranların başvuru formunda şikâyetlerini ifade etme biçimlerini göz önünde bulunduran ve davanın olaylarına hukuki açıdan nitelendirilmesi hususunda yetkili olan Mahkeme, yukarıda belirtilen şikâyetlerin, tek başına ve Sözleşme'nin 13. maddesiyle bağlantılı olarak 2 ve 3. maddeler açısından incelenmesi gerektiği kanaatindedir (bk. *Radomilja ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], no. 37685/10 ve 22768/12, § 126, 20 Mart 2018). 2, 3 ve 13. maddeler aşağıdaki gibidir:

2. Madde

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. ...
...”

3. Madde

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

13. Madde

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

39. Hükümet, ilk olarak, başvuruların, nihai kararın alındığı tarihten itibaren altı ay içinde başvuruda bulunmadıklarını ileri sürmüştür. Başvuru formunu içeren zarfın üzerindeki posta damgasının 18 Kasım 2017 tarihli olduğunu kabul etmekle birlikte, formun Mahkeme tarafından 24 Kasım 2017 tarihinde teslim alındığını ve altı aylık sürenin hesaplanması amacıyla bu son tarihin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

40. Başvuranlar, başvurularının Mahkeme’ye süresi içinde sunulduğunu belirtmişlerdir.

41. Mahkeme, 2 ve/veya 3. maddeler kapsamında risk unsurları taşıyan sınır dışı edilmelere ilişkin şikâyetlerle ilgili yerleşik içtihadına göre, sınır dışı etme kararı uygulanmamışsa ve kişi kendisini sınır dışı etmek isteyen Devletin topraklarında kalmaya devam ediyorsa, sürenin henüz işlemeye başlamadığını yinelemektedir (bk. *M.Y.H. ve Diğerleri/İsveç*, no. 50859/10, §§ 38-42, 27 Haziran 2013, ve *O.D./Bulgaristan*, no. 34016/18, §§ 32-33, 10 Ekim 2019). Buna göre, Hükümetin bu konudaki itirazı reddedilmelidir.

42. Mahkeme, başvurunun, Sözleşme’nin 35. maddesinde sıralanan gerekçeler kapsamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve kabul edilebilir olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların Beyanları

(a) Başvuranlar

43. Başvuranlar, 2 Ocak 2019 tarihli görüşlerinde, Irak’a sınır dışı edilme tehditlerinin, Irak’taki genel koşullar ve kişisel durumları nedeniyle kendilerini gerçek bir kötü muamele riskine maruz bırakacağını belirtmişlerdir. Geldikleri Ninova vilayetinin Sünni Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bir bölge olduğunu ve büyük terör saldırılarının ardından DAESH tarafından ele geçirildiğini belirttiler. 18 Kasım 2017 tarihli tedbir taleplerinde, Sünni kimliklerinden dolayı DAESH’e bağlı oldukları algısı nedeniyle zulüm görmekten korktuklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, bölgenin DAESH tarafından ele geçirilmesinden önce, ilk başvuran devlete ait bir sülfür fabrikasında koruma görevlisi olarak çalışmış ve 2013 yılında hükümet karşıtı protestolara katılmış ve bunun ardından hükümet yetkilileri tarafından takip edilmiştir. Bu bağlamda, 21 Mart 2017 tarihinde Facebook üzerinden, yukarıda bahsi geçen fabrikadaki eski görevinde çalıştığı sırada müdürü olan bir generalden aldığı iddia ettiği tehdit mesajının bir kopyasını sunmuştur.

44. Başvuranlar ayrıca Irak Devleti’nin ülkenin önemli bölgeleri üzerinde etkili bir kontrole sahip olmadığını ve Ninova gibi bazı bölgelerde merkezi hükümetin mezhep çatışmaları da dâhil olmak üzere vatandaşlarını şiddetten korumakta yetersiz kaldığını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda, başvuranlar, Musul’un DAESH tarafından ele geçirilmesinin ardından, radikal inançlarına katılmadıkları için evlerinin DAESH üyeleri tarafından yıkıldığını belirtmişlerdir. Daha sonra failler hakkında resmi şikâyetle bulunmak istediklerinde, savcı kendilerine suç duyurusunda bulunmamalarını, aksi takdirde tutuklanacaklarını söylemiştir.

45. Başvuranlar, Göçmen Bürosuna sundukları ve Irak’ta devam eden silahlı çatışma ve mezhep çatışması riski nedeniyle zulüm görmekten korktuklarını ifade ettikleri ve evlerinin bombalanmasının yanı sıra birinci başvuranın Sanayi Bakanlığı’nda güvenlik görevlisi olarak çalıştığından bahsettikleri tarihsiz sığınma dilekçelerini de sunmuşlardır (bk. yukarıda § 15. paragraf). Başvuranlar, ilk olarak 5 Ağustos 2014 tarihinde sığınma talebinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Bunun ardından, 30 Mart 2015 tarihinde, Ankara’daki BMMYK’ya uluslararası koruma

başvurusunda bulunmuşlar, BMMYK da başvuruları geçici kayıt tarihiyle birlikte İstanbul Valiliğine yönlendirmiştir.

46. Başvuranlar ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla da teyit edildiği üzere, İstanbul İdare Mahkemesi'nin, Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları yönündeki iddialarına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmadığını ileri sürmüşlerdir. Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvurularıyla ilgili olarak, tedbir kararının verilmesi aşamasında iddialarının kanıtlanabilir olduğu tespit edilmiş olsa da, daha sonra bu iddiaların esastan incelenmesi sırasında Anayasa Mahkemesi'nin gerekçe göstermeksizin aksi yönde bir karar aldığını ve bunun da savunulabilir bir iddianın ortaya konmaması nedeniyle ihlal kararı verilmesine yol açtığını vurgulamışlardır. Başvuranlar ayrıca, idari makamlar tarafından İstanbul İdare Mahkemesi'ne sunulan bilgi ve belgelerin kendilerine tebliğ edilmemesi nedeniyle söz konusu bilgi ve belgelere erişimlerinin olmadığını ve bu sebeple sınır dışı edilmelerine ilişkin karara etkili bir şekilde itiraz etme ihtimallerinin daha da azaldığını belirtmişlerdir.

(b) Hükümet

47. Hükümet, 18 Ekim 2018 tarihli görüşünde, Anayasa Mahkemesi'nin başvuranların iddialarını ayrıntılı bir şekilde ve Mahkeme'nin içtihadına uygun olarak değerlendirdiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan tespitleri yineleyen Hükümet, başvuranların, iddialarını yeterli bilgi ve belgelerle kanıtlamamaları sebebiyle, Irak'a geri gönderilmelerinin kendilerini gerçek bir kötü muamele riskine maruz bırakacağını gösteren savunulabilir bir iddia ortaya koyamadıklarını iddia etmiştir.

48. Özellikle, başvuranların gerçek bir kötü muamele riskinin varlığını ve Irak makamlarının başvuranları bu riske karşı koruyamayacağını kanıtlamaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, İdare Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamalarda, başvuranların fotoğraflardaki evin gerçekten kendilerine ait olduğunu kanıtlayacak herhangi bir delil sunmadıklarını ve ikamet ettikleri yer veya Irak'ın hangi bölgesinden geldikleri konusunda bilgi vermekten kaçındıklarını belirtmişlerdir.

49. Hükümet ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin, Irak'taki genel güvenlik ve insani durumla ilgili güvenilir ve tarafsız uluslararası kaynaklardan elde edilen ilgili materyalleri inceledikten sonra, DAESH'in Irak topraklarının tamamı üzerinde değil,

sadece ülkenin belirli bölgeleri üzerinde etkili bir kontrole sahip olduğu ve Irak Devleti'nin kontrolü altındaki bölgelerde vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktan aciz kaldığına dair hiçbir gösterge bulunmadığı sonucuna vardığını ileri sürmüştür.

50. Başvuranların Irak hükümetine muhalif oldukları iddiasıyla ilgili olarak Hükümet, Anayasa Mahkemesi'nin bulgularını yineleyerek, başvuranların, niteliği belirsiz bir anlaşmazlık nedeniyle Irak hükümeti tarafından kötü muameleye maruz kaldıklarını veya kalacaklarını iddia etmedikleri için bu bağlamda başka bir değerlendirmeye gerek olmadığını belirtmiştir. Yukarıda belirtilenler ışığında, Hükümet, başvuranların kötü muamele iddialarının savunulabilir olmadığını ve Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edilmediğini ileri sürmüştür.

51. İdari makamların İstanbul İdare Mahkemesi'ne sundukları belgelerin başvuranlara tebliğ edilmeme sebebine ilişkin olarak, Hükümet, bu belgelerin zaman sınırı dışında sunulduğu için dava dosyasına kabul edilmediğini ve dolayısıyla başvuranlara tebliğ edilmesinin gerekmediğini belirtmiştir. Hükümet ayrıca, ne başvuranların ne de temsilcilerinin dava dosyasına erişimlerinde herhangi bir kısıtlama olmadığını ve İstanbul İdare Mahkemesi önündeki yargılama boyunca her türlü belge veya bilgiyi talep edebildiklerini de belirtmiştir.

52. Hükümet, ayrıca, başvuranların sığınma talebinde bulundukları iddiasına itiraz etmiş ve resmi kayıtlarda böyle bir talebin bulunmadığını belirtmiştir.

53. Hükümet ayrıca, 11 Şubat 2019 tarihli müteakip görüşünde, Mahkeme'nin 16 Ocak 2019 tarihinde başvuranlardan, görüşlerine ekledikleri Arapça belgelerin tercüme edilmiş kopyalarını sunmalarını istediğini ileri sürmüştür (yani, yukarıda 43. paragrafta belirtildiği üzere, ilk başvuranın devlete ait bir fabrikada işçi olduğunu gösteren personel kimlik kartının ve Facebook'ta bir generalden aldığını iddia ettiği tehdit mesajının tercüme edilmiş kopyaları). Hükümet, bu belgelerin yerel makamlara verilmediğini savunarak, dosyaya kabul edilmemelerini talep etmiştir.

2. *Mahkeme'nin Değerlendirmesi*

(a) **Sözleşme'nin 2 ve 3. Maddeleri**

(i) *Genel ilkeler*

54. Mahkeme, ilgili içtihat ilkelerini, *F.G./İsveç* ([BD], no. 43611/11, §§ 111-27, 23 Mart 2016), *J.K. ve Diğerleri/İsveç* ([GC], no. 59166/12, §§ 77-105, 23 Ağustos 2016), *Khasanov ve Rakhmanov/Rusya* ([BD], (no. 28492/15 ve 49975/15, §§ 93-116, 29 Nisan 2022) ve *M.N. ve Diğerleri/Türkiye* (no. 40462/16, §§ 33-42, 21 Haziran 2022) kararlarında ele almıştır.

55. Mahkeme, Sözleşme'nin yaşam hakkını güvence altına alan 2. maddesinin Sözleşme'deki en temel hükümlerden biri olduğunu yinelemektedir. 3. madde ile birlikte, Avrupa Konseyini oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birini ifade etmektedir. İnsanların bireysel korunmasına yönelik bir araç olarak Sözleşme'nin amacı ve hedefi, hükümlerinin, güvencelerini pratik ve etkili kılacak şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir (bk. diğer kararların yanı sıra, *McCann ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, §§ 146-47, Seri A no. 324 ve *Giuliani ve Gaggio/İtalya* [BD], no. 23458/02, §§ 174 ve 177, AİHM 2011 (alıntılar)). Sınır dışı etme bağlamında -söz konusu kişinin sınır dışı edilmesi hâlinde gideceği ülkede idam cezası, işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli gerekçelerin bulunduğu durumlarda- Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinin her ikisi de Sözleşmecî Devletin söz konusu kişiyi sınır dışı etmemesi gerektiğini ifade etmektedir (*M.D. ve Diğerleri/Rusya*, no. 71321/17 ve diğer 8 başvuru, § 89, 14 Eylül 2021). Mahkeme, 3. madde bağlamında, sınır dışı edilme durumunda bu hükme aykırı bir muamele riskinden korkmak için önemli gerekçelerin bulunduğu iddiasının, söz konusu hükmün işkenceyi ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezayı mutlak bir şekilde yasakladığı göz önünde bulundurularak, yakından bir değerlendirmeye ve bağımsız ve titiz bir incelemeye tabi tutulması gerektiğine karar vermiştir (bk. *Babajanov/Türkiye*, no. 49867/08, § 42, 10 Mayıs 2016 ve burada atıfta bulunulan kararlar).

56. Değerlendirme, hedef ülkedeki genel durum ve başvuruların kişisel durumları ışığında, başvuruların hedef ülkeye geri gönderilmelerinin öngörülebilir sonuçlarına odaklanmalıdır (bk. *Vilvarajah ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, 30 Ekim 1991, § 108, Seri A no. 215).

57. Buna göre, değerlendirmenin başlangıç noktası, hedef ülkedeki genel durumun incelenmesi olmalıdır. Kişinin sınır dışı edilerek ilgili ülkeye gönderilmesi hâlinde, bu ülkeye yapılacak bir gönderme işleminin 3. maddenin ihlaline kesin suretle yol açacağı sonucuna varacak ağırlıkta bir şiddet durumu söz konusu olmadıkça, genel bir şiddet durumu normalde tek başına 3. maddenin ihlaline neden olmayacaktır. Mahkeme, 3. maddenin ihlal edileceği yönündeki bir yaklaşımı, ancak ilgili kişinin ilgili ülkeye geri gönderildiğinde bu ağırlıkta bir şiddete maruz kalacak olmasından dolayı gerçek bir kötü muamele riskinin söz konusu olduğu en uç davalarda benimsemektedir (bk. yukarıda anılan *Khasanov ve Rakhmanov*, § 96 ve burada atıfta bulunulan kararlar). Buna göre, bir ülkedeki istikrarsız durum nedeniyle kötü muameleyle maruz kalma ihtimali tek başına 3. maddenin ihlaline yol açmaz (bk. *Müslim/Türkiye*, no. 53566/99, § 70, 26 Nisan 2005 ve burada atıfta bulunulan kararlar).

58. Buna karşın, bir başvuranın sistematik olarak kötü muameleyle maruz kalan bir grubun üyesi olduğunu iddia ettiği durumlarda, Mahkeme, başvuranın, gerektiğinde güvenilir ve tarafsız kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak, söz konusu uygulamanın varlığına ve kendisinin ilgili gruba üye olduğuna inanılması için ciddi nedenler olduğunu ortaya koyması hâlinde, Sözleşme'nin 3. maddesinin korumasının devreye girdiği kanaatindedir (bk. *Saadi/İtalya* [BD], no. 37201/06, § 132, AIHM 2008).

59. Risk arttıran bazı koşullarla bağlantılı olarak haklı nedenlere dayanan muhtemel bir zulüm korkusuna rağmen bir grubun sistematik olarak kötü muameleyle maruz bırakıldığının tespit edilemediği hallerde, başvuranlar, gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalmalarına neden olacak başka özel ve ayırt edici hususların varlığını kanıtlama yükümlülüğü altındadırlar. Bu tür bireysel koşulların varlığının ortaya konulamaması, Mahkemenin Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmediği yönünde tespitte bulunmasına yol açacaktır (bk. yukarıda anılan *Khasanov ve Rakhmanov*, § 100 ve burada atıfta bulunulan kararlar).

60. Mahkeme, özellikle, bir Sözleşmeci Devlette uluslararası koruma talep eden kişinin mümkün olan en kısa sürede sığınma talebini gerekçeleriyle birlikte sunmasının ve kendi ülkesine sınır dışı edilmesinin 2. madde kapsamında hayati

tehlike arz eden bir duruma veya 3. maddeye aykırı bir muameleye maruz kalma konusunda gerçek ve somut bir risk oluşturacağına inanmak için esaslı nedenler bulunduğunu kanıtlayabilecek deliller sunmasının ilke olarak gerekli olduğunu yinelemektedir (bk. yukarıda anılan *F.G./İsveç*, § 125). Genel bir kural olarak, bir sığınmacı, kendi durumunu varış ülkesindeki genel tehlikelerden ayırt edebilecek, sınır dışı edilmesi hâlinde kötü muameleye maruz kalacağına dair bireysel ve dolayısıyla gerçek bir riske ilişkin kanıtlanmış bir açıklama sunmadıkça, ispat yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılamaz. Bu tür deliller sunulduğunda, her türlü şüpheyi ortadan kaldırmak ise Hükümetin görevidir (aynı kararda, § 120; ayrıca bk. yukarıda anılan *Khasanov ve Rakhmanov*, § 109).

61. Bununla birlikte Mahkeme, sığınmacılar söz konusu olduğunda, ilgili kişinin kısa bir süre içinde kanıt sunmasının, özellikle de bu kanıtın kaçtığını iddia ettiği ülkeden elde edilmesi gerekiyorsa, imkânsız olmasa da zor olabileceğini kabul etmektedir. Sığınmacıların kendilerini sıklıkla içinde buldukları özel durum nedeniyle, beyanlarının ve destekleyici belgelerinin güvenilirliğini değerlendirirken bunları sığınmacının doğru söylediğini düşünerek ele almak sıklıkla gerekli olmaktadır (bk. özellikle, yukarıda anılan *J.K. ve Diğerleri/İsveç*, §§ 92-93 ve *K.I./Fransa*, no. 5560/19, § 139, 15 Nisan 2021). Dolayısıyla, doğrudan belgesel kanıtların eksikliği tek başına belirleyici olamaz (bk. yukarıda anılan *J.K. ve Diğerleri/İsveç*, § 92 ve burada atıfta bulunulan kararlar). Bir başvuranın bazı detaylara ilişkin anlattıkları bir şekilde inandırıcı görünmese bile, Mahkeme bu durumun başvuranın iddialarının genel inandırıcılığını azaltmayacağını değerlendirmiştir (aynı kararda, § 93; ayrıca bk. *S.H./Malta*, no. 37241/21, § 85, 20 Aralık 2022).

62. Ancak, iyi bilinen genel bir riske dayanan sığınma talepleriyle ilgili olarak, bu tür bir riske ilişkin bilgilerin çok sayıda kaynaktan serbestçe tespit edilebildiği durumlarda, sınır dışı etme vakalarında Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri uyarınca Devletlere düşen yükümlülükler, yetkililerin bu riske ilişkin bir değerlendirmeyi re'sen yapmalarını gerektirmektedir (bk. yukarıda anılan *F.G./İsveç*, § 126 ve burada atıf yapılan kararlar ve yukarıda anılan *M.D. ve Diğerleri/Rusya* § 97, 14 Eylül 2021).

63. Kötü muamele iddialarının ulusal düzeyde incelenmesi standardı ile ilgili olarak, Mahkeme, Sözleşmecî Devlet yetkilileri tarafından yapılan değerlendirmenin, ulusal materyallerin yanı sıra, örneğin diğer Sözleşmecî veya Sözleşmecî olmayan Devletler, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve saygın sivil toplum kuruluşları gibi diğer güvenilir ve tarafsız kaynaklardan gelen materyallerle yeterince desteklendiğinden emin olmalıdır (bk. örneğin, *Mamazhonov/Rusya*, no. 17239/13, § 135, 23 Ekim 2014 ve burada atıfta bulunulan kararlar).

64. Risk değerlendirmesinin ne zaman yapılacağına gelince, Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre, kötü muamele riskinin varlığı, öncelikle sınır dışı sırasında Sözleşmecî Devlet tarafından bilinen veya bilinmesi gereken olgulara atıfta bulunularak değerlendirilmelidir (bk. yukarıda anılan *F.G./İsveç*, § 115). Bununla birlikte, Mahkeme davayı incelerken başvuran henüz iade veya sınır dışı edilmemişse, ilgili değerlendirme Mahkeme önündeki yargılamaların yapıldığı zaman olacaktır, zira mevcut duruma ve olası gelişimine ışık tutabileceği ölçüde tarihsel statüsü ilgi konusu olsa da, belirleyici olan mevcut koşullardır ve bu nedenle yerel makamlar tarafından alınan nihai karardan sonra ortaya çıkan bilgilerin dikkate alınması gerekmektedir (bk. *Salah Sheekh/Hollanda*, no. 1948/04, § 136, 11 Ocak 2007 ve *NA./Birleşik Krallık*, no. 25904/07, § 112, 17 Temmuz 2008). Dolayısıyla, bu tür durumlarda, tam ve ileriye etkili (*ex nunc*) bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

(ii) Genel ilkelerin somut olaya uygulanması

65. Yukarıda belirtilen genel ilkeler ışığında, öncelikle başvuranların, ulusal makamlara, gidecekleri ülkede gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacaklarına inanmaları için önemli gerekçeler sunup sunmadıkları değerlendirilmelidir. İkinci olarak Mahkeme, talebin Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüklerini yerine getiren yetkili ulusal makamlar tarafından yeterince değerlendirilip değerlendirilmediğini ve vardıkları sonuçların ilgili materyallerle yeterince desteklenip desteklenmediğini araştıracaktır (bk. yukarıda anılan *F.G./İsveç*, §§ 117-18; yukarıda anılan *Mamazhonov*, § 161; yukarıda anılan *K.I./Fransa*, §§ 121 ve 128-46, 15 Nisan 2021 ve yukarıda anılan *S.H./Malta*, §§ 80-102).

66. Mahkeme, ilk olarak, başvuranların anlattıklarının, özellikle daha sonra Mahkeme'ye sundukları bazı bilgi ve belgelerin yerel mahkemelere sunulmaması söz konusu olduğunda, bazı zayıflıklar gösterdiği konusunda ulusal makamlarla aynı fikirdedir (bk. yukarıda 43. paragraf). Bu bağlamda, İstanbul İdare Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi önünde sundukları görüşlerinde, birinci başvuranın hükümet karşıtı protestolara katılmasının ardından hükümet yetkilileri tarafından takip edildiği veya Irak'taki eski iş yerinin yöneticisinden sosyal medya üzerinden tehditler almaya devam ettiği iddialarına değinilmemiştir.

67. Bununla birlikte Mahkeme, sınır dışı edilme tehditleriyle ilgili olarak, başvuranların Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde zulüm görecekları korkusunu açıkça dile getirdiklerini ve devam eden silahlı çatışmadan, geldikleri Ninova bölgesinde DAESH'in varlığından ve Sünni kimlikleriyle bağlantılı siyasi ve mezhepsel çekişmelerden bahsettiklerini gözlemlemektedir. Bu bağlamda, Ninova bölgesindeki yetkili Irak makamları tarafından verilen pasaportlarının tercüme edilmiş kopyalarını Türk göç makamları, sulh ceza mahkemelerine ve İstanbul İdare Mahkemesi'ne sunmuşlardır. İddialarını desteklemek için, kendilerine ait olduğu iddia edilen ve DAESH üyeleri tarafından tahrip edilen bir evin fotoğraflarını da sunmuşlardır.

68. Bu noktada Mahkeme, başvuranların iddialarının yerel makamlar tarafından değerlendirildiği dönemde mevcut olan çok çeşitli uluslararası kaynaklar tarafından desteklenen, Irak'ta ve Ninova bölgesinde mevcut olan genel şiddet durumunu dikkate almaktadır (bk. yukarıda 22-29. paragraflar). Buna göre, çeşitli hükümet kaynaklarından ve bağımsız uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarından elde edilen bilgilerin; Irak'taki genel güvenlik durumunun, esas olarak devam eden silahlı çatışma, terörizm ve suç teşkil eden şiddet olaylarının bir sonucu olarak son derece güvensiz olduğunu ve ciddi bir insani kriz yaşandığını gösterdiğini gözlemlemektedir. Başvuru sahiplerinin geldiği Ninova bölgesi de dâhil olmak üzere, DAESH'ten kurtarılan bölgelerdeki güvenlik durumunun daha da istikrarsız olduğu, bu bölgelerin yüksek sayıda sivil kayıpla sonuçlanan aktif çatışmalardan etkilenmeye devam ettiği belirtilmiştir. Bildirildiğine göre DAESH, Irak güvenlik güçleriyle işbirliği yapmakla ve kontrolü altındaki bölgelerden kaçmaya çalışmakla suçladığı sivilleri hedef almaya ve cezalandırmaya devam

etmiştir ve sivillerin evlerinin hukuksuz bir şekilde yıkılması münferit olaylar değildir. Öte yandan, DAESH'ten toprakların geri alınmasıyla Sünni topluluklara yönelik intikam saldırıları meydana gelmiştir, zira bu topluluklar genellikle terör örgütünü kolektif olarak destekledikleri veya terör örgütüyle işbirliği yaptıkları şeklinde algılanmıştır.

69. Mahkeme ayrıca, yukarıda belirtilen kaynakların, özellikle de ülkenin askeri harekâttan ve DAESH'in önceki veya mevcut varlığından etkilenen bölgelerinden gelen Iraklıların, söz konusu zamanda Irak'a zorla geri gönderilmesine karşı açıkça tavsiyede bulunduklarını kaydetmektedir. Benzer bir şekilde, Iraklılara uluslararası koruma sağlamayı reddetmek için iç kaçış veya yer değiştirme alternatifleri olasılığını bir gerekçe olarak kullanmak akıllıca değildi.

70. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin tedbir kararını verirken ve daha sonra uzatırken, Irak'taki genel güvenlik durumunu ve söz konusu dönemde orada devam eden silahlı çatışmaları dikkate aldığını ve başvuruların Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde 2 ve 3. maddelere aykırı muameleye maruz kalacaklarına dair savunulabilir bir iddianın temelini oluşturduklarını tespit ettiğini belirtmektedir. Ancak daha sonra Anayasa Mahkemesi, başvuruların Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde orada kötü muameleye maruz kalma risklerinin bulunduğu ilişkin ispat yükümlülüğünü yerine getirmediğine karar vermiştir.

71. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, yerel makamların, başvuruların geri döndüklerinde gerçek bir kötü muamele riskine maruz kalabileceklerini gösteren olayların farkında olduklarını veya farkında olmaları gerektiğini gözlemlemektedir. Bu nedenle, başvuruların iddialarını ele almak ve olası kötü muameleye ilişkin şüpheleri ortadan kaldırmak için kötü muamele riskini dikkatlice değerlendirmek yerel makamların göreviydi (bk. yukarıda anılan *Babajanov*, § 45 ve burada atıfta bulunulan diğer kararlar). Bu nedenle Mahkeme, yetkililerin bu iddiaları yeterince değerlendirme yükümlülüklerini yerine getirirken titiz bir inceleme yapıp yapmadıklarını ve ilgili materyallere yeterince dayanıp dayanmadıklarını incelemelidir (bk. yukarıda anılan *F.G./İsveç*, § 117).

72. Başvuranların sığınma talebinde bulunup bulunmadıkları taraflar arasında tartışmalı olmakla birlikte (bk. yukarıdaki 45 ve 52. paragraflar), dava dosyasında başvuranların uluslararası koruma taleplerini açıkça belirttikleri iki sığınma dilekçesinin ve Ankara'daki BMMYK ofisi tarafından verilen mülteci kayıt belgelerinin kopyaları bulunmaktadır. Ayrıca, İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 7 Ağustos 2014 tarihli kararında, başvuranların o tarihte derdest olan sığınma taleplerini sunduklarını açıkça belirtmiştir (bk. yukarıda 13. paragraf). Yukarıda belirtilenler ışığında, Mahkeme, başvuranların sığınma taleplerini yerel makamların dikkatine sunduklarını tespit etmektedir.

73. Hükümet, başvuranların sığınma taleplerinin idari makamlar tarafından, başvuranların sığınma başvurularını yaptıkları aşamada ya da daha sonra, sınır dışı kararlarına itirazlarını incelerken, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinde yer alan ilkeler ışığında uygun bir incelemeye tabi tutulduğunu gösteren herhangi bir belge sunmamıştır. İdari makamlar, başvuranların sığınma taleplerinin reddine ilişkin kararın sonucunun başvuranlara tebliğ edildiğini de göstermemişlerdir. Ayrıca, dava dosyasında, yetkililerin, başvuranlara usulüne uygun olarak tebliğ edilen resmi sınır dışı kararları aldıklarını gösteren hiçbir belge bulunmamaktadır.

74. Hükümet, görüşlerinde, başvuranların iddialarının önce İstanbul İdare Mahkemesi ve daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirildiğini belirtmiştir. Ancak Mahkeme, İstanbul İdare Mahkemesi'nin incelemesinin Irak'ta gerçek bir kötü muamele riskinin varlığına ilişkin herhangi bir değerlendirme içermediğini, incelemenin yalnızca sınır dışı kararlarının verilmesine ilişkin yasal koşulların yerine getirilip getirilmediği konusuna odaklandığını kaydetmektedir. Anayasa Mahkemesi de benzer şekilde, Irak'a sınır dışı edilmeleri hâlinde zulme uğrayacaklarından korkmalarına sebep olan önemli gerekçeler bulunduğu yönündeki iddialarını yeterince dikkate almamıştır. Bunun yerine, başvuranların, Irak'taki, özellikle de başvuranların geldikleri bölgedeki durumu dikkate almaksızın, Irak'a sınır dışı edilmeleri hâlinde gerçek bir zulüm riskinin varlığına ilişkin savunulabilir bir iddia sunamadıklarına karar vermiştir. Bu noktada Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin başvuranların ikamet yerleri veya geldikleri bölge hakkında bilgi vermekten kaçındıkları yönündeki bulgularının, başvuranların pasaportlarının tercüme edilmiş kopyalarını yerel mahkemelere sunmuş olmaları ve

bu belgelerde pasaportun verildiği yer olarak açıkça Ninova'nın belirtilmiş olması nedeniyle geçerli olmadığını da not etmektedir.

75. Yukarıda belirtilen hususlar, Mahkeme'nin, ilgili olaylara ve başvuranların Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde maruz kalacakları risklere ilişkin olarak yerel makamlar tarafından yapılan değerlendirmenin Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinin gerekliliklerini karşılamadığı sonucuna varması için yeterlidir. Buna göre Mahkeme, başvuranların şikâyetlerini ilk olarak ulusal makamlara ve daha sonra Mahkeme'ye sundukları döneme kıyasla Irak'taki güvenlik durumunun iyileştiğini göz önünde bulundurmakla birlikte (bk. yukarıdaki 30-36. paragraflar), başvuranların iddialarının yeni bir ileriye etkili (*ex nunc*) değerlendirme yapılmadan Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde 2 ve 3. maddelerin usul yönünden ihlal edileceğine karar vermiştir (benzer bir yaklaşım için bk. *M.D. ve M.A./Belçika*, no. 58689/12, § 67, 19 Ocak 2016, ve yukarıda anılan *S.H./Malta*, § 102).

(b) Sözleşme'nin 13. maddesi

76. Mahkeme, mevcut davada Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinin ihlal edileceği sonucuna varmasına yol açan gerekçeleri göz önünde bulundurarak, aynı olayların Sözleşme'nin 13. maddesi açısından ayrıca incelenmesini haklı kılacak hiçbir şey bulamamıştır. Bu nedenle, başvuranların bu başlık altındaki şikâyetlerinin esası hakkında ayrıca karar vermeye gerek görmemektedir (bk. yukarıda anılan *Babajanov*, § 52 ve *Amerkhanov/Türkiye*, no. 16026/12, § 59, 5 Haziran 2018).

II. MAHKEME İÇ TÜZÜĞÜ'NÜN 39. MADDESİ

77. Mahkeme, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca, mevcut kararın, (a) taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini talep etmeyeceklerini beyan edene kadar veya (b) davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi talep edilmemişse, karar tarihinden üç ay sonra veya (c) Büyük Daire heyeti Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca talebi reddedene kadar kesinleşmeyeceğini yinelemektedir (bk. *A.A./İsveç*, no. 4677/20, § 57, 13 Temmuz 2023).

78. Mahkeme, İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Hükümete yapılan bildirimin (bk. yukarıdaki 4 paragraf) mevcut karar kesinleşinceye ya da Mahkeme bu konuda yeni bir karar alıncaya kadar yürürlükte kalması gerektiği kanaatindedir.

III. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

79. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırılabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

80. Başvuranlar, toplam 20.000 avro manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

81. Hükümet bu tazminat talebini aşırı yüksek bularak itiraz etmiştir.

82. Mahkeme, somut davada, Sözleşme’nin 2 ve 3. maddelerinin henüz ihlal edilmediğini gözlemlemektedir. Bu durumda, başvuruların Irak’a geri gönderilmeleri hâlinde karşılaşılabilecek risklerin gerçekliğine ilişkin önceden ileriye etkili (*ex nunc*) bir değerlendirme yapılmaksızın sınır dışı edilmelerinin söz konusu maddelerin ihlalini teşkil edeceği yönündeki tespitinin yeterli adil tatmini temsil ettiği görüşündedir (bk. yukarıda anılan *K.I./Fransa*, § 155).

B. Masraf ve giderler

83. Başvuranlar, aynı zamanda, avukatlık masrafları için 4.130 avro, Mahkeme önünde gerçekleşen, seyahat giderleri, kırtasiye, fotokopi, posta hizmeti ve tercüme gibi diğer masraf ve giderler için ise 123 avro ödenmesini talep etmiştir. Bu bağlamda, avukatlarının otuz beş saat yasal çalışma yaptığını gösteren bir zaman çizelgesi ve avukatlarıyla imzaladıkları hukuki hizmet sözleşmesi sunmuşlardır. Başvuranlar diğer masraf ve giderler bakımından herhangi bir fatura sunmamışlardır.

84. Hükümet bu iddialara itiraz etmiş ve sadece gerçekten yapılan masrafların geri ödenebileceğini belirtmiştir.

85. Mahkeme, elindeki belgeleri ve içtihadında belirlenen kriterleri göz önünde bulundurarak (bk. *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* [BD], no. 15669/20, § 429, 26 Eylül 2023), tüm başlıklar altındaki masraf ve harcamalar için 2.500 avro ödenmesini makul bulmaktadır.

C. Gecikme faizi

86. Mahkeme, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankası'nın söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden hesaplanmasını uygun görmektedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğuna;
2. Başvuranların, Türk makamları tarafından bu ülkede karşılaşacakları riskler değeriendirilmeden Irak'a geri gönderilmeleri hâlinde, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinin usul yönünden ihlal edilmiş olacağına;
3. Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında şikâyetin esasının incelenmesine gerek olmadığına;
4. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, mevcut karar kesinleşinceye ya da yeni bir emre kadar başvuruların sınır dışı edilmemesinin yargılamanın düzgün bir şekilde yürütölmesi açısından istenen bir durum olduğuna Hükümete tekrar bildirmeye;
5. İhlal tespitinin, başvuruların uğradığı manevi zarar açısından tek başına yeterli adil tazmin teşkil ettiğine;
6.
 - (a) Davalı Devlet tarafından, başvuralara, kararın Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kesinleştiğı tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilmek üzere, yansıtılabilecek tüm vergiler hariç olmak üzere, masraf ve giderler için 2.500 avro (iki bin beş yüz avro) ödenmesine;
 - (b) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiğı tarihten itibaren, ödeme gününe kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranda, yukarıda bahsedilen meblağlara basit faiz uygulanmasına;
7. Başvuranların adil tazmine ilişkin diğeri taleplerinin reddedilmesine karar vermiştir.

J.A. ve A.A. / TÜRKİYE KARARI

İşbu karar, İngilizce olarak tanzim edilmiş ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§
2 ve 3. maddesi uyarınca 6 Şubat 2024 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Arnfinn Bårdsen
Başkan